

Original Article

Diagnosis of bipolar disorder based on extracted significant biomarkers using bioinformatics and machine learning algorithms

Hamid Mohseni¹, Massoud Sokouti^{2*}, Akram Nezhadi³, Ali Sayadi⁴¹Department of Computer Engineering, Faculty of Electrical and Computer Engineering, Khatam Al Anbia Air Defense University, Tehran, Iran²Nuclear Medicine Research Center, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran³Cognitive and Behavioral Science Research Center, AJA University of Medical Sciences, Tehran, Iran⁴Department of Counseling and Educational Sciences, Guilan University, Rasht, Iran**ARTICLE INFO****Article History:**

Received: 27/Jan/2024

Revised: 24/Dec/2024

Accepted: 29/Jun/2024

ePublished: 25/Jan/2025

Keywords:

- Bipolar disorder
- Biomarker
- Machine learning algorithm
- Artificial neural network
- Tree algorithm

Abstract**Background.** Bipolar disorder is a type of psychiatric disease characterized by periodic mood swings that include periods of depression and mania.**Methods.** First, three datasets related to bipolar disorder, including GSE53987, GSE35977, and GSE12679, were extracted from the PubMed database, which included 218 human samples and 9888458 genes. Then, genes directly related to bipolar disorder were extracted using R programming language. The shared genes were obtained from the database and extracted for 12 states with Cytoscape 3.7.1. The obtained gene expression data were trained by artificial neural network and decision tree method to identify the best models. Four parameters of sensitivity, specificity, accuracy, and area under the curve (AUC) were used to check the optimality of the model resulting from the training of machine learning algorithms.**Results.** After R language preprocessing, 201 common genes were obtained. Then, 12 modes of 20 genes and 10 genes were extracted using the Cytohubba plugin in Cytoscape 3.7.1. The best model of 20 genes in the artificial neural network showed an AUC of 72% and the best model of 10 genes in the decision tree model showed an AUC of 78%.**Conclusion.** We presented two models to diagnose bipolar disorder. One model was developed using artificial neural network and tanh functions and the other model was developed using decision tree algorithm.**Practical Implications.** The model developed by artificial neural network and the decision tree can be used in the diagnosis of bipolar disorder in order to screen conscripts who have this disorder with a high risk of relapse and exacerbation of symptoms.

How to cite this article: Mohseni H, Sokouti M, Nezhadi A, Sayadi A. Diagnosis of bipolar disorder based on extracted significant biomarkers using bioinformatics and machine learning algorithms. *Med J Tabriz Uni Med Sciences*. 2025;47(1):86-99. doi:10.34172/mj.025.33646. Persian.

Extended Abstract**Background**

Bipolar disorder is a mental disorder that may last for days or weeks. Bipolar people may have severe depression and suicidal thoughts. It accounts for

1.5% of all deaths in the world. In 1995, the suicide rate in soldiers was reported to be 12.5 per 100000 people, while in the first quarter of 2022, this rate was 24.3 people per 100000, and in the first quarter

*Corresponding author; Email: m_sokouti@yahoo.com© 2025 The Authors. This is an Open Access article published by Tabriz University of Medical Sciences under the terms of the Creative Commons Attribution CC BY 4.0 License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited

of 2023, it was 26.5 people per 100000. Bipolar disorder occurs in 2% of the world's population. Over 20 years, 6% of people with bipolar disorder died by suicide. Genetic factors account for 70-90% of the risk of developing bipolar disorder. Artificial intelligence can help diagnose diseases. The present study was conducted to introduce a decision support system that uses bioinformatics and machine learning algorithms to identify genes and diagnose bipolar disorders. This system is used for screening people with bipolar disorder before being called up for the military service.

Methods

The 11th generation processor with the specifications of Intel(R) Core(TM) i7-11700, frequency of 2.5 GHz, and 64 GB of RAM was employed. For processing the genes of the database, R programming language and the WGCNA R library were used. First, three datasets related to bipolar disorder, including GSE53987, GSE35977, and GSE12679, were extracted from the PubMed database, which included 218 human samples and 9-888458 genes. All gene data were extracted to R package. Pre-processing, hierarchical clustering, adding trait data, hierarchical clustering, soft thresholding, transforming gene expression matrix to adjacency matrix, calculating (Topological overlap matrix, TOM) between genes in a network, calculating dissimilarity TOM, hierarchical clustering, tree cutting operation done to define the modules, calculating eigengene modules, hierarchical clustering of eigengenes to dissimilar modules, the automatic integration of close modules, obtaining integrated colors, merging colors, and obtaining relationship between the color module and the attribute were done. Those that had a significant level were selected. An annotation file was used to find gene symbols and store gene information. The significant common genes among target datasets were screened using the Cytohubba plugin in Cytoscape 3.7.1 and 20 common hub genes were extracted for 12 methods. These methods included MCC, MNC, DMNC, degree, EPC, bottleneck, eccentricity, closeness, radiality, betweenness, stress, and clustering coefficient. Then, its gene expressions

and whether it was sick or healthy were extracted. The data were normalized and Orange 3.20.1 software was used for training by a neural network with three optimization algorithms, including limited-memory BFGS, SGD, and Adam, and structural functions, including identity, logistic, tanh, and Relu models. From 5 neurons to 80 neurons with step 5 and from 10 repetition loops to 120 repetition loops with step 10, it was performed ten times on each condition. Once again, the common genes were screened using Cytoscape 3.7.1, and 10 common genes were extracted using the 12 mentioned methods. Then, the data were trained by the decision tree model using Orange 3.20.1 software. The minimum numbers of leaves from 1 to 50 were trained with step 1, and the maximum number of subgroups from 1 to 50 was trained with step 1. Using AUC, accuracy, sensitivity, and specificity, we evaluated the entire trained dataset once again using the CV method, and the model with the highest value was selected as the best model. CV means that for different modes, train 80% of the data and test 20%, and we report the average of the modes for the above statistics.

Results

In the GSE53987 dataset, 920 genes out of 54676 genes, in GSE35977 dataset, 391 genes out of 33298 genes, and in GSE12679 dataset, 461 genes out of 54676 genes were selected due to a significant relation with traits. Then, through the following formula, shared genes were obtained, which reached 201. The best method for the artificial neural network was a cluster coefficient that included 20 genes. The artificial neural network used the limited-memory BFGS algorithm and the logistics function, which included 20 inputs, a hidden layer with 40 neurons, and a maximum of 90 training repetitions. The training structure of the artificial neural network is feed-forward backpropagation. The maximum value for sensitivity, specificity, accuracy, and AUC is 100%, indicating that the artificial neural network correctly recognizes all the genes that have been trained. The CV evaluation results are 71.15%, 72.72%, 71.96%, and 72%, respectively. Therefore, the artificial neural network in the test part

recognized 71.96% of patients, 72.72% of healthy people, and 71.15% of sick and healthy people. The best method in the decision tree algorithm was eccentricity, which included 10 genes. This model had a minimum of 12 leaves with a maximum of 13 subgroups. The results of the evaluation indicated that sensitivity, specificity, accuracy, and AUC were equal to 74.76%, 69.1%, 80.76%, and 78%, respectively, which means that the decision tree learning algorithm was able to recognize 80.76% of patients, 69.1% of healthy people, and 74.76% of healthy and sick people. In addition, as a result of CV evaluation, it was equal to 67.28%, 65.5%, 69%, and 78%, respectively, indicating that the decision tree learning algorithm in the test part was able to recognize 69% of sick people, 65.5% of healthy people, and 67.28% of healthy and ill people in general.

Conclusion

Bipolar disorder is a psychiatric disease that may be associated with suicidal thoughts or attempts

during periods of relapse and exacerbation of symptoms. Bioinformatics, as a multifaceted discipline which combines genetics, computer sciences, and machine learning algorithms, has a significant role in diagnosing diseases. Using bioinformatics, we extracted 20 and 10 candidate genes for bipolar disorder, and using artificial neural network and decision tree machine learning algorithms, we presented two models for diagnosing bipolar disorder, which had an acceptable diagnostic accuracy. The presented models can be used in a system for diagnosing mental disorders to screen soldiers suffering from bipolar disorder and prevent them from joining the military service to reduce suicides.

تشخیص اختلال دوقطبی بر اساس نشانگرهای زیستی مؤثر استخراج شده با استفاده از روش‌های بیوانفورماتیک و الگوریتم‌های یادگیری ماشین

حمید محسنی^۱، مسعود سکوتی^{۲*}، اکرم نژادی^۳، علی صیادی^۴

^۱گروه مهندسی کامپیوتر، دانشکده برق و کامپیوتر، دانشگاه پدافند هوایی خاتم الانبیا، تهران، ایران
^۲مرکز تحقیقات هسته‌ای، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران
^۳مرکز تحقیقات علوم شناختی و رفتاری، دانشگاه علوم پزشکی آجا، تهران، ایران
^۴گروه مشاوره و علوم تربیتی، دانشگاه گیلان، گیلان، رشت، ایران

چکیده

زمینه. اختلال دوقطبی نوعی بیماری روانپزشکی با نوسان خلقی است. مشخصه این بیماری، دوره‌های افسردگی و شیدایی است.
روش کار. در پژوهش حاضر، ابتدا سه پایگاه داده GSE12679، GSE35977 و GSE53987 مرتبط با بیماری اختلال دوقطبی از پایگاه داده پابمد استخراج شد. به این ترتیب، نمونه تحقیق شامل ۲۱۸ نمونه انسانی و ۹۸۸۸۴۵۸ ژن بود. سپس ژن‌هایی که با اختلال دوقطبی رابطه مستقیم داشتند، با استفاده از نرم‌افزار R استخراج شدند. اشتراک ژن‌ها از پایگاه داده‌ها به دست آمد. در نهایت، با استفاده از نرم‌افزار Cytoscape 3.7.1 ژن‌های مشترک برای ۱۲ حالت استخراج شد. برای به دست آوردن بهترین مدل‌ها، ژن‌های به دست آمده با شبکه عصبی مصنوعی و درخت، آموزش داده شد. برای بررسی بهینگی از چهار پارامتر از حساسیت، تشخیص‌پذیری، صحت و ناحیه زیر منحنی استفاده شد.
یافته‌ها. پس از پیش‌پردازش با نرم‌افزار R، ۲۰۱ ژن مشترک به دست آمدند. ۱۲ حالت ۲۰ ژن و ۱۰ ژن با نرم‌افزار Cytoscape 3.7.1 استخراج شدند. بهترین مدل ۲۰ ژن در شبکه عصبی مصنوعی AUC برابر ۷۲ درصد و مدل ۱۰ ژن در مدل درخت AUC برابر ۷۸ درصد ارائه شدند.
نتیجه‌گیری. دو مدل برای تشخیص اختلال دوقطبی ارائه شد. یک مدل با استفاده از شبکه عصبی مصنوعی و توابع logistics و مدل دیگر با استفاده از درخت بود.
پیامدهای عملی. از مدل آموزش داده شده برای غربال سربازان وظیفه مبتلا به اختلال دوقطبی با خطر عود و تشدید علایم بالا در سامانه تشخیص اختلال دوقطبی می‌توان استفاده کرد.

اطلاعات مقاله

سابقه مقاله:

دریافت: ۱۴۰۲/۹/۴
اصلاح‌نهایی: ۱۴۰۲/۱۰/۳
پذیرش: ۱۴۰۳/۵/۱۳
انتشار برخط: ۱۴۰۳/۱۱/۶

کلید واژه‌ها:

اختلال دوقطبی
نشانگر زیستی
الگوریتم یادگیری ماشین
شبکه عصبی مصنوعی
الگوریتم درخت

مقدمه

میرها در سراسر جهان به دلیل خودکشی است.^۶ مطالعه هلمکمپ نشان داد که در سال ۱۹۹۵ میزان خودکشی سربازان در هر صد هزار نفر، ۱۲/۵ نفر بوده است؛ این در حالی است که این میزان در یک‌چهارم اول سال ۲۰۲۲ معادل ۲۴/۳ نفر در صد هزار و در یک‌چهارم اول سال ۲۰۲۳ معادل ۲۶/۵ نفر در صد هزار بوده است.^{۷-۹} بیماری‌های روان‌پزشکی و اختلالات شخصیت از جمله عوامل خطر مهم در اقدام به خودکشی

اختلال دوقطبی نوعی اختلال روانی است که با دوره‌های افسردگی و دوره‌های خلق بالا مشخص می‌شود.^{۲۰} افراد دوقطبی می‌توانند احساس ناامیدی، بی‌ارزشی، گناه، از دست دادن علاقه و انگیزه، اختلال خواب و اشتها، و افسردگی شدید و افکار خودکشی داشته باشند.^{۴،۳} این افراد در سیستم فعال‌سازی رفتاری، نمره بالاتری دارند و دچار اختلالات طیف رفتاری و اجتماعی می‌شوند.^۵ تقریباً ۱/۵ درصد از کل مرگ و

*نویسنده مسؤول؛ ایمیل: m_sokouti@yahoo.com

حق تألیف برای مؤلفان محفوظ است. این مقاله با دسترسی آزاد توسط دانشگاه علوم پزشکی تبریز تحت مجوز کپی‌رایت کامنز 4.0 (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0) منتشر شده که طبق مفاد آن هرگونه استفاده تنها در صورتی مجاز است که به اثر اصلی به نحو مقتضی استناد و ارجاع داده شده باشد.

استفاده از نرم‌افزارهای رایانه‌ای از دستاوردهای بیوانفورماتیک است. یادگیری ماشین، شاخه‌ای از هوش مصنوعی است که در آن از داده‌ها و الگوریتم‌ها برای یادگیری از تجربیات استفاده می‌شود. شبکه عصبی مصنوعی حداقل یک لایه پنهان دارد که شامل تعداد حداقل نوروها در آن است. در روش یادگیری ماشینی، شبکه عصبی مصنوعی با استفاده از توابع ریاضی به صورت حلقه‌وار با حداقل خطای آماری آموزش داده می‌شود تا در نهایت بتوان یک مدل بهینه از آن استخراج نمود.^{۱۷} این شبکه‌ها می‌توانند در تشخیص بیماری‌ها مفید باشند.^{۱۸} لیو و همکاران، به مطالعه بیماری افسردگی مفرط و ژنتیک و شبکه عصبی مصنوعی پرداخته‌اند. ژو و همکاران اختلال اسکیزوفرنی و ژنتیک را با استفاده از ۵ نوع الگوریتم یادگیری ماشین مورد مطالعه قرار داده‌اند.^{۱۹، ۲۰} این ۵ الگوریتم عبارتند از: شبکه عصبی مصنوعی، XGBoost extreme، تقویت‌گرادیان (Gradient boosting)، الگوریتم درخت، (Support vector machine, SVM) و (Random Forest, RF). ژانگ و همکاران با استفاده از ۵ نوع الگوریتم یادگیری ماشین، شامل یادگیری وزن‌دار محلی (Locally weighted learning)، BayesNet، بهینه‌سازی متوالی کمینه، K-نزدیک‌ترین همسایه (k-nearest neighbors)، بیز ساده (Naive Bayes) و J48، بیماری اسکیزوفرنی و ژنتیک را بررسی کرده‌اند.^{۲۱} یوجنه و همکاران بیماری دوقطبی و ژنتیک را با استفاده از الگوریتم‌های درخت و RF بررسی کرده‌اند.^{۲۲} از بین مطالعات مورد بررسی در پیشینه تحقیق، این تنها پژوهشی است که به اختلال دوقطبی پرداخته است؛ اگرچه نتایج آن بر روی داده‌های آموزش داده شده تست شده و ارزیابی (Cross Validation, CV) انجام نگرفته است، از این رو، قابل اطمینان بودن مدل مورد نظر جای سؤال است. هدف از مقاله حاضر، معرفی یک سامانه تصمیم‌یار است که با استفاده از علم بیوانفورماتیک و الگوریتم یادگیری ماشین، به پردازش کد ژن‌ها و تشخیص اختلالات دوقطبی می‌پردازد. این مدل هوشمند برای نظام وظیفه طراحی شده است تا افراد را غربال کرده و از انجام خدمت سربازی منع نماید و به این ترتیب، میزان خودکشی و خودزنی در محیط نظامی کاهش یابد.

روش کار

برای پایگاه داده‌های ژنی با حجم و نمونه‌های بالا، از رایانه‌ای با پردازشگر نسل ۱۱ با مشخصات Intel(R) Core(TM) i7-11700 و فرکانس ۲/۵ گیگاهرتز و ۶۴ گیگابایت رم استفاده شد. پردازش ژن‌های پایگاه داده با استفاده از نرم‌افزار R انجام

است.^{۱۰} نود درصد از افرادی که خودکشی کرده‌اند اختلال روانپزشکی داشته‌اند.^{۱۱} متداول‌ترین عوامل خطرآفرین برای خودکشی، بروز اختلالات روانپزشکی و اقدام به خودکشی قبلی است. اختلال افسردگی ۸۰ درصد از ۹۵ درصد اختلال‌های روانی قابل تشخیص در خودکشی‌کنندگان یا اقدام‌کنندگان به خودکشی را تشکیل می‌دهد.^{۱۲} از طرف دیگر، اختلال دوقطبی تقریباً در ۲ درصد از جمعیت جهان رخ می‌دهد.^{۱۳} در طی یک دوره ۲۰ ساله، ۶ درصد از مبتلایان به اختلال دوقطبی با خودکشی جان خود را از دست دادند. علل اختلالات دوقطبی به‌طور واضح شناخته نشده است اما تصور می‌شود که هر دو عامل ژنتیکی و محیطی در آن نقش دارند. پژوهشی که به بررسی افکار خودکشی سربازان نیروی زمینی سپاه انقلاب پرداخته بود نشان داد که نامناسب بودن وضعیت روانی سربازان، با افزایش افکار خودکشی در آن‌ها رابطه معنی‌داری دارد.^{۱۴} وجود خودکشی میان سربازان در هر وسعت و اندازه‌ای، آثار منفی روانی و اجتماعی به دنبال دارد و برای نظام سلامت کشور و نیروهای مسلح، معضل جدی محسوب می‌شود. افرادی که به سربازی اعزام می‌شوند ممکن است از اختلالات روانی خود اطلاع نداشته باشند یا حتی آن را پنهان نمایند. در این بین، سربازان وظیفه از جمله افرادی هستند که به دلیل دوری از خانواده، جدا شدن از محیط باز و ورود به محدودیت‌های سازمانی و مقررات محدودکننده، تحت فشار روانی قرار می‌گیرند و این خود می‌تواند زمینه را برای تشدید بیماری‌های روانی فراهم کند. ملاک‌های تشخیص این اختلال از طریق مشاهدات بالینی، خودگزارشی یا اظهارات بستگان بیمار، نمرات پرسشنامه‌های مرتبط و تاریخچه روانپزشکی او است. برای تشخیص این اختلال، می‌توان از آزمایش‌های خون، تصویربرداری مغزی، یا آزمون‌های روان‌سنجی برای بررسی عوامل فیزیولوژیک یا روان‌شناختی مرتبط با اختلال دوقطبی نیز استفاده کرد.^۱ با این حال، به‌طور کلی روش استاندارد برای تشخیص افراد مستعد به اختلال دوقطبی در نظام وظیفه شناخته نشده است. از طرف دیگر، عوامل ژنتیکی حدود ۷۰ تا ۹۰ درصد از خطر ابتلا به اختلال دوقطبی را تشکیل می‌دهند.^{۱۵} اختلال ژنتیکی یک مشکل سلامتی است که در اثر یک یا چند ناهنجاری در ژنوم ایجاد می‌شود و ممکن است در اثر جهش در یک ژن (مونوژنیک) یا چندین ژن (پلی‌ژنیک) یا یک ناهنجاری کروموزومی به وجود آمده باشد.^{۱۶} برخی از بیماری‌های ژنتیکی ارثی است و برخی به دلیل جهش در ژن انجام می‌شود. تجزیه و تحلیل ژنوم انسانی با

رابطه معنی‌دار داشتند، انتخاب شدند. تمام داده‌های ژنی استخراج شدند؛ به این ترتیب که هر ژن شامل چندین بیان ژن بود و به صورت آرایه ذخیره شد. در مرحله بعد پیش‌پردازش انجام شد. پیش‌پردازش شامل حذف مقادیر غایب، نرمال‌سازی داده‌ها با استفاده از روش میانه و تجزیه و تحلیل افتراقی میان نمونه‌های بیماری و گروه سالم است. حذف مقادیر غایب به این معنی است که آن دسته از نمونه‌های که بیان ژن‌های کامل و صحیح داشتند با پرچم درست علامت‌گذاری شدند و آن دسته که به عنوان مثال حداقل یک بیان ژن نداشتند، با پرچم غلط علامت‌گذاری شدند. آن دسته از ژن‌ها که پرچم غلط داشتند، حذف شدند. نرمال‌سازی داده‌ها با استفاده از فرمول (۱) انجام شد که z_i مقدار نرمال شده بیان ژن است.

$$(1) \quad z_i = \frac{x_i - \min(x)}{\max(x) - \min(x)}$$

در مرحله بعد، بر روی داده‌های ژنی عملیات خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی انجام شد. خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی در علم ژنتیک به روشی اطلاق می‌شود که برای گروه‌بندی و سازمان‌دهی توالی‌های ژن و تبدیل به چند خوشه بر اساس شباهت‌هایشان به کار می‌رود. به این منظور، از اندازه‌گیری فاصله بین توالی ژن برای تعیین شباهت آن‌ها استفاده می‌شود. سپس، مجذور فاصله اقلیدسی هر نمونه با اعمال همسایگی تابع محاسبه می‌گردد. توالی‌ها به بردارهای ویژگی تبدیل شدند که دارای اطلاعاتی در مورد وقوع، مکان و رابطه ترتیب k -tuples در توالی مورد نظر هستند. سپس با استفاده از یک الگوریتم خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی گروه‌بندی توالی‌ها بر اساس فواصل محاسبه شده و بردارهای ویژگی انجام شد. این فرایند برای هر دنباله در خوشه خود شروع می‌شود. سپس به تدریج خوشه‌ها ادغام می‌شوند تا زمانی که همه دنباله‌ها در یک خوشه گروه‌بندی شوند یا سطح مطلوبی از خوشه‌بندی به دست آید. به‌طور خلاصه، خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی یکی از ابزارهای قدرتمند در ژنتیک است که برای سازمان‌دهی و تجزیه و تحلیل توالی‌های ژنی به کار می‌رود. این ابزار به دانشمندان کمک می‌کند تا روابط عملکردی و الگوهای تکاملی بین ژن‌ها را کشف کنند. سپس یک آستانه‌گیری انجام می‌شود تا ژن‌هایی که به هم شباهت بیشتری دارند، انتخاب شوند. پس از انجام این مراحل، اطلاعات مربوط به صفت وارد شد تا ژن‌های بیمار و سالم را از هم تشخیص دهد. بعد، یک خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی مجدد انجام شد.

شد. محدودیتی که بیشتر تحقیقات به آن اشاره کرده‌اند مربوط به توان سخت‌افزاری سیستم کامپیوتر به لحاظ مقدار رم است که امکان یا عدم امکان انجام و طولانی بودن نرخ محاسباتی یا کوتاه بودن آن را میسر می‌سازد. کتابخانه‌های مورد استفاده شامل (weighted gene co-expression network analysis, WGCNA)، 'survival'، 'methylnumi'، 'genefilter' و 'readxl' بودند. برای شروع کار نیاز به نمونه‌های بیان ژنی افراد بیمار و سالم بود که پایگاه داده پابدم مورد بررسی قرار گرفت تا پایگاه داده‌ای ژنی مورد نظر استخراج شود. سپس برای انتخاب ژن‌های مؤثر عملیات پیش‌پردازش، خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی و ... که در قسمت انتخاب ژن‌های مؤثر به صورت اختصاصی آمده است انجام شد. در ادامه داده برای ورودی شبکه عصبی مصنوعی و درخت با استفاده از نرم‌افزار 3.7.1 cytoscape به حالت ۲۰ ژن و ۱۰ ژن استخراج شد. سپس آموزش داده‌ها در شبکه عصبی مصنوعی و درخت در Orange 3.20.1 انجام شد و بر اساس قسمت تحلیل داده‌ها بهترین مدل‌ها استخراج شدند. در ادامه به توضیحات بیشتر در مورد این مراحل می‌پردازیم: در ابتدا سه پایگاه داده 'GSE35977'، 'GSE53987'، 'GSE12679' مرتبط با بیماری اختلال دوقطبی از پایگاه داده پابدم استخراج شد. 'GSE53987' در تاریخ ۱۱ ژانویه ۲۰۱۴ رونمایی شد و منشأ آن هیپوکامپ است. این پایگاه نمونه‌های GSM1304852 تا GSM1305056 را شامل شده و حاوی ۱۰۷ نمونه انسانی مرتبط است. داده‌های این پایگاه از نوع 'cel' و حجم آن ۹۷۸/۹ مگابایت است. به عبارت دیگر، هر نمونه شامل ۵۴۶۷۶ ژن است. پایگاه 'GSE35977' در تاریخ ۳۱ دسامبر ۲۰۱۲ رونمایی شد. منشأ آن قشر جداری مغز است. این پایگاه شامل نمونه‌های GSM878376 تا GSM878543 می‌شود و حاوی ۹۵ نمونه مرتبط است. نوع داده‌های این پایگاه 'cel' و حجم آن ۶۹۶/۲ مگابایت است. به عبارت دیگر، هر نمونه ۳۳۲۹۸ ژن در هر نمونه است. همچنین، 'GSE12679' در تاریخ ۱۸ دسامبر ۲۰۰۸ رونمایی شد. منشأ آن سلول‌های اندوتلیال انسانی جدا شده از قشر پیشانی پشتی جانبی پس از مرگ است. این پایگاه شامل نمونه‌های GSM318410 تا GSM318441 می‌شود که حاوی ۱۶ نمونه مرتبط است. نوع داده‌های این پایگاه 'cel' و حجم آن ۲۲۹/۸ مگابایت است. به عبارت دیگر، ۵۴۶۷۶ ژن در هر نمونه وجود دارد. به این ترتیب، جمعاً ۲۱۸ نمونه انسانی و ۹۸۸۸۴۵۸ ژن مورد استفاده قرار گرفت. انتخاب ژن‌های مؤثر ابتدا در پایگاه داده ژنوم انسانی در R بارگذاری شد و ژن‌هایی که با اختلال دوقطبی

کل اتصال شبکه نمونه، بر اساس مقیاس تابع مربع است. به همین دلیل برای به حساب آوردن شاخص‌های برازش توپولوژی که با توان‌های آستانه نرم متعدد سازگار باشند، باید از تابع برداشت آستانه نرم استفاده شود. در حوزه تجزیه و تحلیل بیان ژن، آستانه نرم تکنیکی است که در ساخت شبکه‌های هم‌بیان ژن استفاده می‌شود. در این تکنیک یک توان انتخاب می‌شود که قدرت آستانه نرم نیز نامیده می‌شود و ضرایب همبستگی آن افزایش می‌یابد. این فرایند بر همبستگی‌های قوی و کاهش تأثیر همبستگی‌های ضعیف تأکید می‌کند و تا حد قابل توجهی نویز را فیلتر می‌کند. هدف از آستانه نرم، دستیابی به یک توپولوژی بدون مقیاس در شبکه است که در آن تعداد کمی از گره‌ها (ژن‌ها) به‌عنوان هاب با اتصالات زیاد عمل می‌کنند و بیشتر گره‌ها فقط چند اتصال دارند. تصور می‌شود که به این شکل، بیولوژی زیربنایی با دقت بیشتری منعکس می‌شود، به طوری که برخی ژن‌های کلیدی بخصوص می‌توانند بسیاری از ژن‌های دیگر را تنظیم کنند. در اینجا یک رویکرد کلی برای انتخاب قدرت آستانه نرم برای یک شبکه هم‌بیان ژن وجود دارد؛ به این ترتیب که در ابتدا ضرایب همبستگی زوجی برای همه جفت‌های ژن در مجموعه داده محاسبه می‌شود. سپس، تجزیه و تحلیل توان صورت می‌گیرد؛ به این معنی که مدل توپولوژی بدون مقیاس (محور y) در برابر قدرت‌های آستانه نرم مختلف (محور x) رسم می‌شود. در نهایت توان انتخاب می‌شود. به بیان دیگر، کمترین توانی انتخاب می‌شود که شاخص تناسب توپولوژی بدون مقیاس برای آن به سطح قابل قبولی برسد. به این ترتیب، ژن‌های ویژه ماژول به‌صورت بلوکی از همه ژن‌ها محاسبه شد. سپس یک آستانه نرم اعمال شد و ماتریس بیان ژن به ماتریس مجاورت‌ها تبدیل شد. ماتریس مجاورت در واقع قدرت رابطه بین دو ژن را نشان می‌دهد. با توجه به ماتریس مجاورت، ماتریس همپوشانی توپولوژیکی محاسبه شد. ماتریس همپوشانی توپولوژیکی تشابه بین گره‌ها (ژن‌ها) در یک شبکه را نشان می‌دهد. این ماتریس، نه تنها تعامل مستقیم بین گره‌ها، بلکه اتصالات مشترک آن‌ها را نیز نشان می‌دهد. این کار با محاسبه همپوشانی توپولوژیکی برای هر جفت ژن بر اساس ماتریس مجاورت و بهبود ساختار شبکه انجام می‌شود. به این ترتیب، ماتریس همپوشانی توپولوژیکی، با در نظر گرفتن همسایگان مشترک ژن‌ها، نمایش قوی‌تری از شبکه ارائه می‌دهد. این امر می‌تواند به‌ویژه برای شناسایی ماژول‌های ژن‌های بسیار به هم پیوسته مفید باشد. خروجی

این کار، ماتریسی است که در آن هر عنصر نشان‌دهنده همپوشانی توپولوژیکی بین یک جفت ژن است. سپس می‌توان از این ماتریس برای تجزیه و تحلیل بیشتر، مانند خوشه‌بندی ژن‌ها در ماژول‌ها یا تجسم شبکه استفاده کرد. در ادامه، آن دسته از ژن‌هایی که با هم شباهت کمتری دارند محاسبه شدند. سپس ژن‌هایی که شباهت کمتری داشتند به‌صورت سلسله مراتبی خوشه‌بندی شدند. برای تعریف کردن ماژول، عملیات برش درختی انجام شد. به دلیل انتخاب ماژول‌های بزرگ، سایز حداقل ماژول ۳۰ در نظر گرفته شد. از برش درختی برای تجزیه و تحلیل شبکه هم‌اظهاری ژن استفاده شد. برای برش دندروگرام، از خوشه‌بندی سلسله مراتبی به ماژول‌های ژنی استفاده شد. برچسب‌های عددی ماژول‌ها به رنگ تبدیل شد. این کار برای تجسم ماژول‌ها (خوشه‌های ژن) مورد استفاده قرار می‌گیرد. در ادامه، ژن‌های ویژه ماژول محاسبه شد و برای هر ماژول شناسایی شده در شبکه هم‌بیان ژن محاسبه شد. ژن ویژه ماژول را می‌توان به‌عنوان نمایه بیان ژن نماینده برای یک ماژول در نظر گرفت. این الگوها، بیان ژن را در یک ماژول خلاصه می‌کند و می‌تواند برای ارتباط دادن ماژول‌ها به صفات خارجی یا یافتن محرک‌های کلیدی درون ماژول‌ها به کار برود. در مرحله بعد، ژن‌های ویژه ماژول غیرمشابه محاسبه شد. این کار امکان ارزیابی میزان تفاوت ژن‌های ویژه ماژول در مجموعه داده‌ها یا شرایط مختلف را فراهم می‌کند. این امر می‌تواند برای تجزیه و تحلیل شبکه مقایسه‌ای حیاتی باشد. سپس، خوشه‌بندی سلسله مراتبی ژن‌های ویژه ماژول غیرمشابه انجام شد. در ادامه ماژول‌های نزدیک به هم به‌صورت خودکار ادغام شدند و رنگ‌های ادغام شده به دست آمد. این کار برای ادغام ماژول‌های نزدیک و مرتبط در داده‌های بیان ژن استفاده می‌شود. شباهت بین ماژول‌ها با استفاده از ضریب همبستگی ژن‌های ویژه آن‌ها تعیین شد. به این ترتیب، ژن‌های ویژه ماژول جدید به دست آمد و به‌تبع آن رنگ‌های ادغام شده و رابطه ماژول رنگ‌ها با صفت به دست آمد و آن دسته که سطح معنی‌داری داشتند، انتخاب شدند. برای یافتن سیمبل ژن‌ها و در نهایت ذخیره اطلاعات ژن از فایل حاشیه‌نویسی استفاده شد. ژن‌های مشترک از پایگاه داده‌های اختلال دوقطبی استخراج شدند. ژن‌های مشترک در نرم‌افزار cytoscape 3.7.1 قسمت cytohubba وارد شده و از بین آنها ۲۰ ژن مشترک به ۱۲ روش ذکر شده استخراج شد. این ۱۲ روش ذکر شده شامل MCC, Eccentricity, Neck, Bottle, EPC, Degree, DMNC, MNC,

به دست آمد. در پایگاه داده GSE53987، با محاسبه مجدد ماژول‌های ژن ویژه از روی برجسب رنگ‌ها، رابطه ماژول رنگ‌ها با صفت به دست آمده و آن دسته که سطح معنی‌دار داشتند انتخاب شدند. ضرایب همبستگی و مقادیر P در جدول ۱ ارائه شده است. به این ترتیب، ۹۲۰ ژن از ۵۴۶۷۶ ژن انتخاب شد. در پایگاه داده GSE35977، با محاسبه مجدد ماژول‌های ژن ویژه از روی برجسب رنگ‌ها رابطه ماژول رنگ‌ها با صفت به دست آمده و آن دسته که سطح معنی‌دار داشتند، انتخاب شدند. اطلاعات مورد نظر ضریب همبستگی و مقادیر P در جدول ۱ آمده است. به عبارتی دیگر، ۳۹۱ ژن از ۳۳۲۹۸ ژن انتخاب شد. در پایگاه داده GSE12679، پیش‌پردازش متد بر روی ژن‌ها انجام شد و در نهایت با محاسبه مجدد ماژول‌های ژن ویژه از روی برجسب رنگ‌ها رابطه ماژول رنگ‌ها با صفت به دست آمد. سپس، آن دسته که سطح معنی‌دار داشتند، انتخاب شدند. به عبارت دیگر، ۴۶۱ ژن از ۵۴۶۷۶ ژن انتخاب شد. اطلاعات مورد نظر ضریب همبستگی و مقادیر P در جدول ۱ ارائه شده است. در مرحله بعد، از طریق فرمول زیر اشتراک ژن‌ها به دست آمد که ۲۰۱ است:

$$(GSE12679 \cap GSE35977) \cup (GSE12679 \cap GSE53987) \cup (GSE35977 \cap GSE53987)$$

با استفاده از نرم‌افزار Cytoscape 3.7.1، ۱۲ سری مدل ۲۰ بیان ژن مشترک برای پایگاه داده GSE53987 استخراج و طبق روشی که در بخش قبل توضیح داده شد، با شبکه عصبی مصنوعی آموزش داده شد. بهترین روش ضریب خوشه‌ای بود که شامل ۲۰ ژن است و مشخصات آن در جدول ۲ آمده است. شبکه عصبی مصنوعی از الگوریتم Limited-memory BFGS تابع Logisticals استفاده کرد که شامل ۲۰ ورودی و یک لایه پنهان با ۴۰ نورون و حداکثر ۹۰ بار تکرار آموزش بود. ساختار آموزش شبکه عصبی مصنوعی از نوع پیش‌خور پس‌انتشار در شکل ۱ و فرمول ۶ نمایش داده شده است. با ارائه مجموعه‌ای از نمونه‌های آموزشی $(x_1, y_1), (x_2, y_2), \dots, (x_n, y_n)$ که $x_i \in R^n$ و $y_i \in \{0,1\}$ یک لایه پنهان، یک نورون پنهان MLP تابع $f(x) = w_2 g(w_1^T x + b_1) + b_2$ ، $w_1 \in R^m$ و $w_2, b_1, b_2 \in R$ را یاد می‌گیرد. w_2 وزن‌های لایه اولیه و پنهان هستند. b_1 و b_2 بایاس‌هایی که به لایه پنهان و خارجی اضافه می‌شوند را نشان می‌دهند. تابع $g(\cdot): R \rightarrow R$ یک تابع فعال‌سازی است. تابع فعال‌سازی تابعی است که برای دریافت خروجی گره به کار می‌رود. همچنین به‌عنوان تابع انتقال شناخته شده و برای

Stress, Betweenness, Radiality, Closeness، 9.5 بودند. سپس بیان‌های ژن‌ها به همراه بیمار یا سالم بودن استخراج شدند. در مرحله بعد داده‌ها نرمال‌سازی شده و برای آموزش توسط شبکه عصبی در نرم‌افزار orange 3.20.1 وارد شد. از سه الگوریتم (Stochastic Limited-memory (Broyden–Fletcher– Identity gradient Descent, SGD) و Adam با مدل‌های Relu و tanh, logistic, استفاده شد. از ۵ نورون تا ۸۰ نورون با گام ۵ و از ۱۰ بار حلقه تکرار تا ۱۲۰ بار حلقه تکرار با گام ۱۰ آموزش داده شد و در هر یک از شرایط ۱۰ بار اجرا گردید. ژن‌های مشترک باری دیگر در نرم‌افزار 3.7.1 Cytoscape قسمت cytohubba وارد شد و از بین آن‌ها ۱۰ ژن مشترک در ۱۲ روش ذکر شده استخراج گردید. سپس بیان ژن‌ها به همراه بیمار یا سالم بودن استخراج شد. داده‌ها با نرم‌افزار orange 3.20.1 توسط مدل درخت آموزش داده شد. حداقل برگ‌ها از ۱ تا ۵۰ با گام ۱ و حداکثر زیرگروه‌ها از ۱ تا ۵۰ با گام ۱ آموزش داده شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از حساسیت، تشخیص‌پذیری، صحت و ناحیه زیر منحنی یک بار تمام ست داده آموزش داده شد و بار دیگر با استفاده از روش (Cross Validation, CV) مورد ارزیابی قرار گرفت. آن‌هایی که بالاترین مقدار را داشتند در اولویت قرار گرفتند و بهترین مدل انتخاب شد. منظور از CV این است که برای حالت‌های مختلف، ۸۰ درصد از داده‌ها آموزش و ۲۰ درصد تست می‌شود و میانگین حالت‌ها برای آماره‌های بالا گزارش می‌شوند.

$$(1) \text{ Sensitivity} = \frac{TP}{TP+FN}$$

$$(2) \text{ Specificity} = \frac{TN}{TN+FP}$$

$$(3) \text{ Accuracy} = \frac{TP+TN}{TP+FN+TN+FP}$$

$$(4) \text{ AUC} = \int_{x=0}^1 \text{ROC}(x) dx$$

منظور از TP نتیجه آزمایشی است که به درستی وجود یک وضعیت یا مشخصه را توسط الگوریتم یادگیری نشان می‌دهد و TN در واقع نتیجه آزمایشی است که به درستی فقدان شرایط یا ویژگی را توسط الگوریتم یادگیری ماشین نشان می‌دهد. همچنین، FP در واقع نتیجه آزمایشی را نشان می‌دهد که به اشتباه نشان می‌دهد یک شرایط یا ویژگی خاص وجود دارد و FN نتیجه آزمایشی است که به اشتباه نشان می‌دهد یک شرط یا ویژگی خاص وجود ندارد.

یافته‌ها

با بررسی پایگاه داده پابمد سه پایگاه داده GSE12679، GSE35977 و GSE83987 در ارتباط با بیماری اختلال دوقطبی

برای پایگاه داده GSE53987 استخراج شد و برای هرکدام با مدل درخت، طبق متد آموزش داده شد. بهترین روش Eccentricity شامل ۱۰ ژن و مشخصات آن در جدول ۲ آمده است. همچنین مدل درخت ۱۰ ژن بهترین مدل درخت مدلی بود که حداقل ۱۲ برگ و حداکثر ۱۳ زیرگروه داشته باشد. این مدل در شکل ۲ ارایه شده است. نتیجه ارزیابی حساسیت، تشخیص پذیری، صحت و AUC به ترتیب برابر ۰/۶۹، ۰/۷۴، ۰/۷۶ و ۰/۸۰ درصد بود، به این معنی که الگوریتم یادگیری درخت از بین ژنهایی که آموزش دیده توانسته ۸۰/۷۶ درصد از بیماران و ۶۹/۱ درصد از افراد سالم و در کل ۷۴/۷۶ درصد از افراد سالم و بیمار را تشخیص دهد. به علاوه، نتیجه ارزیابی CV به ترتیب برابر ۰/۶۷، ۰/۶۷، ۰/۶۵، ۰/۶۹ و ۰/۷۸ درصد بود به این معنی که الگوریتم یادگیری درخت در قسمت تست توانسته است ۶۹ درصد از بیماران، ۶۵/۵ درصد از افراد سالم و به طور کلی ۶۷/۲۸ درصد از افراد سالم و بیمار را تشخیص دهد.

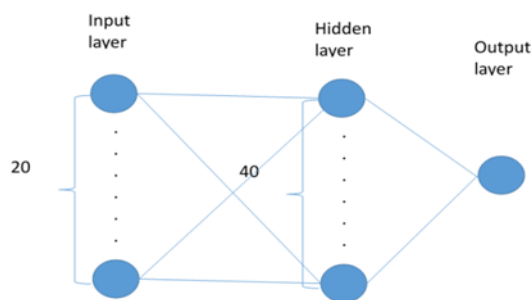
تعیین خروجی شبکه عصبی، برای مثال بله یا خیر، استفاده می شود. مقادیر حاصله بین ۰ تا ۱ یا ۱- تا ۱ و غیره (بسته به تابع) هستند. با در نظر گرفتن تابع فعال ساز $g(x) = \frac{1}{1+e^{-x}}$ ، $x \in R$ با $R, g(x) \in [0,1]$ در صورت

$$f(x) = w_2 \frac{1}{1+e^{-(w_1 \times 40 \times x_1 + b_1 \times 20 \times x_1 + b_2 \times 20 \times x_1)}} + b_2, w_1 \in R^m, w_2, b_1, b_2 \in R \quad (6)$$

بهترین نتیجه به دست آمده حساسیت، تشخیص پذیری، صحت و AUC، ۱۰۰ درصد بود به این معنی که شبکه عصبی مصنوعی تمام ژنهایی که آموزش دیده را به درستی تشخیص داده است. نتایج ارزیابی (Cross Validation, CV)، به ترتیب ۰/۷۱، ۰/۷۲، ۰/۷۱، ۰/۷۱ و ۰/۷۲ درصد بود، به این معنی که شبکه عصبی مصنوعی در قسمت تست توانسته است ۷۱/۹۶ درصد از بیماران، ۷۲/۷۲ درصد از افراد سالم و ۷۱/۱۵ درصد از افراد بیمار و سالم را تشخیص دهد. با استفاده از نرم افزار cytoscape قسمت 3.7.1 cytohubba ۱۲ سری مدل ۱۰ بیان ژن مشترک

جدول ۱. رنگ های مازول ها، ضریب همبستگی و رابطه معنی دار آن ها با P در GSE53987، GSE35977 و GSE12679

پایگاه داده ژن	ژن های منتخب	کل ژن ها	رنگ مازول ها	ضریب همبستگی	P
GSE53987	۹۲۰	۵۴۶۷۶	MEagenta	۰/۲۶۹	۰/۰۲۲
	۳۹۱	۳۳۲۹۸	MEdarkgrey	-۰/۳۰۳	۰/۰۰۳
GSE35977	۴۶۱	۵۴۶۷۶	MEskyblue3	-۰/۳	۰/۰۰۴
			MEtan	۰/۲۵۱	۰/۰۱۵
			MEsteelblue1	-۰/۷۳۲	۰/۰۰۲
			MEhotpink2	-۰/۶۶۳	۰/۰۰۷
			MEpalevioletred3	-۰/۶۴۷	۰/۰۰۹
			MEMintcream	-۰/۶۲۸	۰/۰۱۲
			MEplum1	۰/۶۰۵	۰/۰۱۷
			MEcornsilk	۰/۶۰۱	۰/۰۱۸
			MEburlywood1	-۰/۵۷۶	۰/۰۲۵
			MEantiquewhite3	۰/۵۶۷	۰/۰۲۸
GSE12679			MElavenderblush	-۰/۵۶۵	۰/۰۲۸
			MEchocolate1	-۰/۵۶۳	۰/۰۲۹
			MElightpink2	-۰/۵۳۷	۰/۰۳۹
			MEdarksalmon	-۰/۵۳۴	۰/۰۰۴
			MErosybrown	۰/۵۳۴	۰/۰۰۴
			MEcornflowerblue	۰/۵۳۲	۰/۰۴۱
			MEgoldenrod2	۰/۵۳۰	۰/۰۴۲

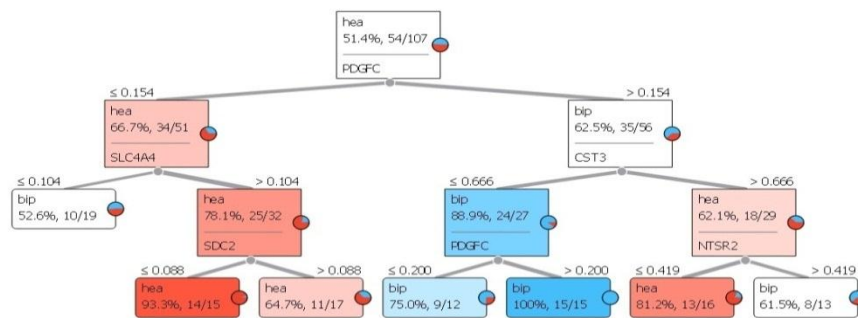

شکل ۱. ساختار شبکه عصبی با ۲۰ ورودی یک لایه پنهان ۴۰ نرون و یک خروجی

جدول ۲. مشخصات ۲۰ ژن ورودی شبکه عصبی مصنوعی و ۱۰ ژن ورودی درخت

ژن	نقش	تأثیر
FGFR3	قدامی مغز، در استخوان سازی	کاهش آن در افسردگی مؤثر
SLC7A2	سیستم L-arginine از لکوسیت های در گردش	در اختلال دوقطبی
GABRG1	که کنترل اکثر سیگنال های مهاری در سیستم عصبی مرکزی	اختلال دوقطبی
FXYD1	انتقال بین حوزه های غشایی قایق مانند در اندوزوم ها و غشاهای پلاسما را بر عهده دارد	اختلال دوقطبی و اسکیزوفرنی و افسردگی
GLUD2	به عنوان یک هوموگزامر برای بازیافت گلوتامات در طول انتقال عصبی	بیماری پارکینسون، اختلال دوقطبی و اسکیزوفرنی
CYBRD1	دخالته در هومئوستاز آهن در هیپاتیت C مزمن	بیماری اسکیزوفرنی و دوقطبی
ACSS3	هومئوستاز متابولیک سلول های اپیتلیال را تنظیم می کند و فیبروز ریوی را کاهش می دهد	افسردگی
ACACB	در سنتز اسیدهای چرب و مسیرهای اکسیداسیون	اختلال دوقطبی و اسکیزوفرنی
TGFBR3	یک مهارکننده A، اما نه یک مهارکننده B، در سلول های گنادوتروپ در داخل بدن	اختلال دوقطبی
DTNA	با فعال کردن STAT3 و تنظیم سیگنالینگ TGFbeta1 و P53 باعث پیشرفت کارسینوم کبدی ناشی از HBV	اختلال دوقطبی
GPAM	آنزیم میتوکندریایی را کد می کند که اسیدهای چرب اشباع را به عنوان بستر خود برای سنتز گلیسرولیپیدها ترجیح می دهد.	اختلال دوقطبی
SLCO1C1	واسطه جذب مستقل از سدیم هورمون های تیروئید در بافت های مغز است.	اختلال دوقطبی
ALDH4A1	دستورالعمل هایی برای تولید آنزیم پیرولین-5-0-کربوکسیلات دهیدروژناز	بیماری دوقطبی و اسکیزوفرنی
PDGFC	در رشد، رگ زایی، رشد تومور، بازسازی یافت، بهبود زخم، تصلب شرایین، فیبروز، تنظیم سلول های بنیادی/پیش ساز و متابولیسم نقش بسزایی دارد	افسردگی مفرط
F3	سلول ها را قادر می سازد تا آبشارهای انعقادی خون را آغاز کنند و به عنوان گیرنده با میل ترکیبی بالا برای فاکتور انعقادی VII عمل می کند	اختلال دوقطبی
PSD2	تنظیم انتقال سیگنال پروتئین ARF و تنظیم فعالیت کاتالیزوری نقش داشته باشد	اختلال دوقطبی
S1PR1	بازسازی قلبی ناشی از اضافه بار فشار را از طریق مسیر AKT-eNOS تنظیم می کند	اختلال دوقطبی
METTL7A	با تنظیم متیلاسیون ژن های دخیل در تمایز استخوانی و بقای سلولی، بازسازی استخوان را تحریک می کند.	خودکشی های اسکیزوفرنی و دوقطبی

-	مسئول جذب کارنوزین به سلول‌های گلیوبلاستوما و عملکرد کامل هر سه ناقل برای حداکثر جذب مورد نیاز است	SLC15A2	
اختلال دوقطبی	یک سرکوبگر تومور جدید که از نظر اپی‌ژنتیکی خاموش شده است، که با سرکوب سیگنالینگ Wnt/بتا-کاتنین در آدنوکارسینوم ریه، رشد تومور را مهار می‌کند	GPC5	
اختلال دوقطبی و اسکیزوفرنی	مهمی در پتانسیل مهاجرت سلول‌های ملانوما دارد. بیان SDC2 و CYR61 بر شدت سرطان و بقای بیماران مبتلا به کارسینوم سلول سنگفرشی مری تأثیر می‌گذارد	SDC2	ECCentricity ورودی درخت
اختلال دو قطبی و اسکیزوفرنی	اکسیداسیون برگشت‌پذیر گلوتامات به α -کتوگلوترات و آمونیاک را کاتالیز می‌کند	GLUD1	
در اختلال دوقطبی و اسکیزوفرنی	برای فعال شدن اپتنگرین در طول کموکینز ناشی از EGF ضروری است	SDC4	
اختلال دوقطبی	فرآیندهای بیولوژیکی [100] از جمله چسبندگی، مهاجرت، سیتوکینز و تشکیل ساختارهای سطحی شرکت می‌کند	EZR	
اختلال دوقطبی	دستورالعمل‌هایی برای ساخت پروتئینی به نام کانکسین ۴۳ ارائه می‌دهد که یکی از ۲۱ پروتئین کانکسین است	GJA1	
اختلال دوقطبی	نقش جدید NTS در ایجاد سرطان پروستات مقاوم به اخته با تمایز نورواندوکراین (NED) و یک استراتژی ممکن برای جلوگیری از شروع NED با هدف قرار دادن مسیر سیگنالینگ NTS	NTSR2	
اختلال دوقطبی	رمزگذاری یک انتقال‌دهنده [۱۰۳] الکترونی بی‌کربنات سدیم (NBCe1) که در بافت‌های طبیعی در تنظیم pH و هومئوستاز نقش دارد	SLC4A4	
-	دستورالعمل‌هایی برای ساخت پروتئینی به نام سیستاتین C ارائه می‌دهد	CST3	
اختلال دو قطبی و اسکیزوفرنی	در توسعه، عملکرد و یکپارچگی رابط بین مغز و خون و بین مغز و مایع مغزی نخاعی نقش دارد	AQP4	
افسردگی مفرط	در رشد، رگ‌زایی، رشد تومور، بازسازی بافت، بهبود زخم، تصلب شرایین، فیبروز، تنظیم سلول‌های بنیادی/پیش‌ساز و متابولیسم، نقش بسزایی دارد.	PDGFC	

شکل ۲. ساختار مدل درخت برای اختلال دوقطبی

بحث

ژن مهم شامل FGFR3, SLC7A2, GABRG1, FXYD1, GLUD2, GPAM, CYBRD1, ACSS3, ACACB, TGFBR3, DTNA,

در این مقاله در ابتدا ژن‌های کاندید برای بیماری اختلال دوقطبی را برای دو حالت ۱۰ ژن و ۲۰ ژن استخراج کردیم. ۲۰

درصد از افراد سالم و در کل ۷۴/۷۶ درصد از افراد سالم و بیمار را تشخیص دهد. همچنین، نتیجه ارزیابی CV به ترتیب برابر ۶۷/۲۸، ۶۵/۵، ۶۹ و ۷۸ درصد بود، به این معنی که الگوریتم یادگیری درخت در قسمت تست توانست ۶۹ درصد از بیماران، ۶۵/۵ درصد از افراد سالم و به طور کلی ۶۷/۲۸ درصد از افراد سالم و بیمار را تشخیص دهد. در تحقیق ژو و ژانگ و همکاران^{۲۱،۲۰} دربارهٔ ژن‌های بیماری اسکیزوفرنی و یادگیری ماشین، تنها نتایج آموزش الگوریتم یادگیری ماشین بر روی تمام ست داده آموزش داده شده است و ارزیابی CV آن گزارش نشده است. در ژو^{۲۰} شبکهٔ عصبی مصنوعی و ماشین بردار پشتیبانی مقدار AUC برای حالت ۶ ژن به ترتیب ۹۸/۹ و ۹۹/۳ درصد بوده است. همچنین، در مطالعه ژانگ^{۲۱} از LWL برای آموزش ۱۰۳ ژن استفاده شده است و بهترین نتیجه AUC آن ۱۰۰ درصد بود. این در حالی است که سطح یادگیری ماشین در حالت ۲۰ ژن و ۱۰ ژن دوقطبی در مدل ما ۷۸ و ۱۰۰ درصد گزارش شده است. یوجنه و همکاران^{۲۲} دربارهٔ ژن‌های بیماری دوقطبی و یادگیری ماشین تحقیق کرده‌اند. در این تحقیق تنها نتایج آموزش الگوریتم یادگیری ماشین بر روی تمام ست داده آموزش داده شده است و ارزیابی CV آن گزارش نشده است. این مقاله از روش RF و الگوریتم درخت در ۶ ژن، نتیجهٔ AUC برابر ۹۶ درصد را به دست داده است در حالی که نتیجهٔ حالت ۲۰ ژن در مدل شبکهٔ عصبی مصنوعی ما ۱۰۰ درصد بوده است. در تحقیق لیو و همکاران^{۲۴} دربارهٔ بیماری افسردگی مفرد و ژنتیک و شبکهٔ عصبی مصنوعی برای ۶ ژن AUC تنها ۷۵ درصد گزارش شده است. در هیچ یک از مقالات مورد بررسی حساسیت، تشخیص‌پذیری و صحت محاسبه نشده‌اند. از آنجا که در مدل درخت ما AUC برابر ۷۸ درصد بود ولی صحت برابر ۶۷/۲۸ درصد بود، AUC معیار خوبی برای ارزیابی نیست. زیرا در حالت شبکهٔ عصبی مصنوعی صحت مدل ما برابر ۷۱/۹۶ درصد بود ولی AUC برابر با ۷۲ درصد بود. در مقاله‌های^{۲۵-۲۷} اعلام شده است که AUC بالای ۷۰ درصد معیار خوبی برای الگوریتم یادگیری ماشین است. با این حال، نتایج مقاله حاضر در مدل درخت نشان داد که حساسیت، تشخیص‌پذیری و صحت کمتر از ۷۰ درصد بود در حالی که AUC بالای ۷۰ درصد بود. بنابراین می‌توان توصیه کرد که حساسیت، تشخیص‌پذیری و صحت هر سه بالای ۷۰ درصد باشند تا نتیجهٔ بهینگی الگوریتم یادگیری ماشین ثابت شود. در مقاله حاضر نیز از آموزش شبکهٔ عصبی مصنوعی و درخت استفاده شد. تنها در شبکهٔ عصبی مصنوعی دستیابی به این استاندارد ممکن بود.

SLCO1C1, ALDH4A1, PDGFC, F3, PSD2, S1PR1, METTL7A, SLC15A2, GPC5 شامل SDC2, GLUD1, SDC4, EZR, GJA1, NTSR2, PDGFC SLC4A4, CST3, AQP4, در ادامه این ژن‌ها برای آموزش توسط الگوریتم یادگیری ماشین مورد استفاده قرار گرفتند. آموزش یادگیری ماشین به دو روش قابل انجام است: نوع اول با ناظر و نوع دوم بدون ناظر است. با توجه به این که داده‌های ورودی ژنی از نوع برچسب‌دار بودند، یعنی مشخص بود که کدام مربوط به افراد بیمار و کدام مربوط به افراد سالم است، از آموزش یادگیری ماشین از نوع با نظارت استفاده شد. این مدل از دقت بیشتری برخوردار است. یادگیری با نظارت یا یادگیری تحت نظارت یکی از زیرمجموعه‌های یادگیری ماشینی است. در این روش، مدل با دریافت اطلاعات برچسب خورده آموزش می‌بیند و سعی می‌کند الگوی بین داده‌ها و برچسب‌هایشان را به صورت یک تابع آموخته و برچسب داده‌های جدید و دیده نشده را پیش‌بینی کند. از این روش هم در مسائل طبقه‌بندی و هم در مسائل رگرسیون استفاده می‌شود.^{۲۳} الگوریتم‌های یادگیری با نظارت، روند آموزشی دارند که طی آن داده‌های برچسب‌گذاری شده به الگوریتم داده می‌شود تا الگوریتم پارامترهای خودش را با استفاده از این داده‌ها به‌روزرسانی کند و بتواند برچسب داده‌های جدید را تشخیص دهد. روش کلی به این صورت است که الگوریتم پارامترها را در جهتی تغییر می‌دهد که خطای ایجادشده در پیش‌بینی داده‌ها کمینه شود. این خطا با استفاده از تابعی که تابع هزینه نام دارد، محاسبه می‌شود.^{۲۳} در این مقاله از دو الگوریتم یادگیری ماشین شبکهٔ عصبی مصنوعی و درخت برای آموزش استفاده شد. بهترین نتیجهٔ به‌دست‌آمده شبکهٔ عصبی مصنوعی پیش‌خور پس‌انتشار با ۲۰ ورودی ژن یک لایهٔ پنهان ۴۰ نورونی و یک خروجی بود. بهترین نتیجه به‌دست‌آمده حساسیت، تشخیص‌پذیری، صحت و AUC، ۱۰۰ درصد بود، به این معنی که شبکهٔ عصبی مصنوعی تمام ژن‌هایی که آموزش دیده بود را به‌درستی تشخیص داد و نتایج ارزیابی CV، به ترتیب ۷۱/۱۵، ۷۲/۷۲، ۷۱/۹۶ و ۷۲ درصد بودند، به این معنی که شبکهٔ عصبی مصنوعی در قسمت تست توانست ۷۱/۹۶ درصد از بیماران، ۷۲/۷۲ درصد از افراد سالم و ۷۱/۱۵ درصد از افراد بیمار و سالم را تشخیص دهد. به علاوه، نتیجهٔ ارزیابی بهترین مدل درخت حساسیت، تشخیص‌پذیری، صحت و AUC به ترتیب برابر ۷۴/۷۶، ۶۹/۱، ۸۰/۷۶ و ۷۸ درصد بود به این معنی که الگوریتم یادگیری درخت از بین ژن‌هایی که آموزش دیده بود توانست ۸۰/۷۶ درصد از بیماران و ۶۹/۱

نتیجه‌گیری

اختلال روانی دوقطبی نوعی بیماری روانی است که در دوره‌های عود و تشدید آن می‌تواند با فکر یا اقدام به خودکشی همراه باشد. علم بیوانفورماتیک که تلفیق ژنتیک و کامپیوتر و الگوریتم یادگیری ماشین است در تشخیص بیماری‌ها نقش به سزایی دارد. با این وجود، تاکنون پژوهش‌های اندکی در خصوص اختلال دوقطبی و الگوریتم یادگیری ماشین ژنتیک به انتشار رسیده است. در پژوهش حاضر، ژن‌های کاندید اختلال دوقطبی با استفاده از علم بیوانفورماتیک به صورت ۲۰ تایی و ۱۰ تایی استخراج شدند. در ادامه، با استفاده از الگوریتم‌های یادگیری ماشین شبکه عصبی مصنوعی و درخت، دو مدل برای تشخیص اختلال دوقطبی از نوع ۲۰ ژن و ۱۰ ژن ارائه شد. نتایج نشان داد، این مدل‌ها دقت قابل قبولی در تشخیص بیماری اختلال دوقطبی داشتند. می‌توان از مدل‌های ارائه شده در یک سامانه تشخیص اختلالات روانی برای غربالگری سربازان مبتلا به اختلال دوقطبی استفاده کرد تا از اعزام آن‌ها به خدمت سربازی خودداری شود. این امر می‌تواند نقش به سزایی در جلوگیری از خودکشی سربازان وظیفه در طول دوره سربازی ایفا کند. با توجه به نقش مهم سیستم‌های تصمیم‌یار و الگوریتم‌های یادگیری ماشین در حوزه‌های دیگر و تسهیل کار پزشکان از طریق ارائه سیستم‌های تصمیم‌گیری، می‌توان از این روش در تشخیص اختلال دوقطبی نیز بهره برد. از جمله محدودیت‌های تحقیق حاضر، دسترسی به رم حداقل ۶۴ گیگابایت، پردازنده حداقل نسل ۱۰ به بالا، سرمایه مناسب برای پردازشگر جهت استمرار پردازش‌ها با نرخ بالا و همچنین استفاده از هارد غیر (Solid State Disk Drive, SSD) بود. از جمله محدودیت‌های دیگر می‌توان به عدم گزارش حساسیت، تشخیص‌پذیری و صحت اشاره کرد. در نتیجه این محدودیت، در تحقیق حاضر امکان مقایسه دقیق‌تر الگوریتم‌های یادگیری ماشین فراهم نشد. نگارندگان برآنند در پژوهش آتی الگوریتم یادگیری ماشین را با الگوریتم‌های بهینه‌تر آموزش داده و نتایج آن را با این مقاله مقایسه نمایند. همچنین، پیشنهاد می‌شود که پایگاه داده‌های ژنومی بیشتری در پایگاه داده پابمد بارگذاری شود و همچنین یک سیستم جامع در ایران طراحی

شود که داده‌های ژنومی افراد مبتلا به اختلالات روانی در آن نگهداری شود.

مشارکت پدیدآوران

حمید محسنی: ایده‌پردازی، طراحی اثر، تحلیل یا تفسیر داده‌ها، تهیه پیش‌نویس یا نقد و بررسی آن از جهت محتوای فکری؛ مسعود سکوتی: ایده‌پردازی، طراحی اثر، جمع‌آوری، تحلیل یا تفسیر داده‌ها، تهیه پیش‌نویس یا نقد و بررسی آن از جهت محتوای فکری؛ اکرم نژادی: ایده‌پردازی، طراحی اثر تهیه پیش‌نویس یا نقد و بررسی آن از جهت محتوای فکری؛ علی صیادی: نقد و بررسی آن از جهت محتوای فکری.

منابع مالی

در این پژوهش از منابع مالی مؤسسات یا سازمان‌ها استفاده نشده است.

دسترسی‌پذیری داده‌ها

داده جدیدی تولید نشده است و از داده‌های سه لینک زیر در پابمد استفاده شده است.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/geo/query/acc.cgi?acc=GS E12679>
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/geo/query/acc.cgi?acc=GS E35977>
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/geo/query/acc.cgi?acc=gse 53987>

ملاحظات اخلاقی

با توجه به اینکه این مطالعه هیچ داده جدیدی تولید نشده و فقط از داده‌هایی که در پایگاه پابمد به صورت عمومی در دسترس هستند استفاده شده است.

تعارض منافع

این اثر حاصل یک پژوهش مستقل بوده و هیچ‌گونه تضاد منافعی با سازمان‌ها و اشخاص دیگری ندارد.

References

1. Association AP. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. 5 ed: Arlington, VA: American Psychiatric Pub; 2022; PP: 101-5.
2. Anderson IM, Haddad PM, Scott J. Bipolar disorder. *British Medical journal*. 2012;345:e8508. doi: 10.1136/bmj.e8508
3. Van Meter AR, Youngstrom EA. Cyclothymic disorder: a critical review. *Clin Psychol Rev*. 2012; 32(4): 229-43. doi:10.1016/j.cpr. 2012.02. 001
4. Bipolar Disorder. *National International Mental Health*; 2016' <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/bipolar-disorder/>.

5. Arfaie A, Safikhanlou S, Bakhshipour Roodsari A, Farnam A, Shafiee-Kandjani AR. Assessment of Behavioral Approach and Behavioral Inhibition Systems in Mood Disorders. *Basic Clin Neurosci*. 2018;9(4):261-8. doi:10.32598/bcn.9.4.261
6. Fazel S, Runeson B. Suicide. *New England Journal of Medicine*. 2020;382:266-74.
7. Helmkamp JC. Suicides in the military:1980 – 1992. *Military Medicine*. 1999;160(2):45-50.
8. Military suicide rate rose 25% in first quarter, Pentagon reveals. *American Military News*; 2023`https://americanmilitarynews.com/2023/07/military-suicide-rate-rose-25-in-first-quarter-pentagon-reveals/'. [updated Last Update Date|July 2023; cited Accessed Year Access Date|April 2024].
9. Military suicide stats released, Army saw highest increase of deaths. *Military Times*; 2023`https://www.militarytimes.com/news/your-military/2023/07/03/military-suicide-stats-released-army-saw-highest-increase-of-deaths/'[updated Last Update Date|Jul 2023; cited Accessed Year Access Date| April 2024].
10. Benjamin J. Sadock, Virginia A. Sadock, Ruiz P. Kaplan and Sadock's synopsis of psychiatry behavioral science clinical psychiatry: Philadelphia: Williams and Wilkins Pub; 2007.
11. Chang B, Gitlin D, Patel R. The depressed patient and suicidal patient in the emergency department: evidence-based management and treatment strategies. *Emergency Medicine Practice*. 2011;13(9):1-23.
12. Delazar R, Farahi H. Suicide ideation and performing religious rites in patients with depression. *Journal of Ardabil Univ Med Sci* 2009;9(3):224-34.
13. Nierenberg AA, Agustini B, Kohler-Forsberg O, Cusin C, Katz D, Sylvia LG, et al. Diagnosis and Treatment of Bipolar Disorder: A Review. *Journal of the American Medical Association*. 2023;330(14):1370-80. doi:10.1001/jama.2023.18588
14. Anisi J, Fathi-Ashtiani A, Soltaninejad A, M A. Prevalence of suicidal thoughts and associated factors among the soldiers. *Journla of Miliatary Medicine*. 2006;2:7-11.
15. Charney A, Sklar P. Genetics of Schizophrenia and Bipolar Disorder. 5th ed. NewYork, Oxford University Press. 2018; PP:162. doi: 10.1093/med/9780190681425.003.0013
16. Lvovs D, Favorova OO, Favorov AV. A Polygenic Approach to the Study of Polygenic Diseases. *Acta Naturae*. 2012;4(3):59-71.
17. Burkov A. The hundred-page machine learning book: Andriy Burkov Quebec City, QC, Canada; 2019.
18. Zolfaghari S, Sarbaz Y, Shafiee-Kandjani AR. Analysing the behaviour change of brain regions of methamphetamine abusers using electroencephalogram signals: Hope to design a decision support system. *Addict Biol*. 2024;29(2): e13362. doi:10.1111/adb.13362
19. Liu S, Lu T, Zhao Q, Fu B, Wang H, Li G, et al. A machine learning model for predicting patients with major depressive disorder: A study based on transcriptomic data. *Frontiers in Neuroscience*. 2022; 16:949609. doi: 10.3389/fnins.2022.949609.
20. Zhu L, Wu X, Xu B, Zhao Z, Yang J, Long J, et al. The machine learning algorithm for the diagnosis of schizophrenia on the basis of gene expression in peripheral blood. *Neuroscience Letters*. 2021;745: 135596. doi:10.1016/j.neulet.2020.135596
21. Zhang H, Xie Z, Yang Y, Zhao Y, Zhang B, Fang J. The Correlation-Base-Selection Algorithm for Diagnostic Schizophrenia Based on Blood-Based Gene Expression Signatures. *Bio Med Research International*. 2017;2017:1-8. doi:10.1155/2017/7860506
22. Eugene AR, Masiak J, Eugene B. Predicting lithium treatment response in bipolar patients using gender-specific gene expression biomarkers and machine learning. *F1000Research*. 2018;7:474. doi:10.12688/f1000research.14451.3
23. Engelen JEv, Hoos HH. A survey on semi-supervised learning. *Machine Learning*. 2020;109: 73-440. doi: 10.1007/s10994-019-05855-6
24. Liu S, Lu T, Zhao Q, Fu B, Wang H, Li G, et al. A machine learning model for predicting patients with major depressive disorder: A study based on transcriptomic data. *Frontiers in Neuroscience*. 2022; 16(949609):1-11. doi:10.3389/fnins.2022.949609
25. Yi Z, Li Z, Yu S, Yuan C, Hong W, Wang Z, et al. Blood-based gene expression profiles models for classification of subsyndromal symptomatic depression and major depressive disorder. *PLoS One*. 2012;7(2):e31283. doi:10.1371/journal.pone.0031283
26. Yu JS, Xue AY, Redei EE, Bagheri N. A support vector machine model provides an accurate transcript-level-based diagnostic for major depressive disorder. *Translational Psychiatry*. 2016;6(10):e931. doi:10.1038/tp.2016.198
27. Bhak Y, Jeong HO, Cho YS, Jeon S, Cho J, Gim JA, et al. Depression and suicide risk prediction models using blood-derived multi-omics data. *Transl Psychiatry*. 2019;9(1):262. doi:10.1038/s41398-019-0595-2